

تاریخ وصول: ۱۳۹۴/۰۳/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۴/۲۰

میزان آشنایی دانشجویان با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن (مطالعه موردی: دانشگاه پیام نور همدان)

اعظم خطیبی^{*۱}

۱- استادیار دانشگاه پیام نور همدان، همدان، ایران.

چکیده

مقاله حاضر به بررسی جامعه‌شناختی میزان آشنایی دانشجویان دانشگاه همدان با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن پرداخته است. اهداف پژوهش شامل: اهداف توصیفی (بررسی میزان شناخت از جنگ نرم و اهداف)، تبیینی (استنباط و تعمیم نتایج) است. رویکرد آن بین‌رشته‌ای (جامعه‌شناختی-سیاسی) و روش آن پیمایشی - تبیینی است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود و پایایی آن در مطالعه مقدماتی ۸۵٪ به دست آمد. از نرم افزار SPSS استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که رابطه معناداری میان سواد رسانه‌ای، شرکت در همایش‌ها و کنفرانس‌های مرتبط با جنگ نرم، تمسک به آموزه‌های دینی، حفظ هویت ملی و پرهیز از اختلافات قومی و دینی، با میزان شناخت دانشجویان از جنگ نرم و مقابله با آن وجود دارد. نتایج بیانگر میزان بالای آشنایی دانشجویان دانشگاه پیام نور همدان با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن است.

واژگان کلیدی: جنگ نرم، تمسک به آموزه‌های دینی، سواد رسانه‌ای، پرهیز از اختلافات قومی و دینی، هویت ملی.

۶۹
دانشنامه مطالعات
قدرت نرم

اعظم خطیبی
میزان آشنایی دانشجویان با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن

از منابع قدرت تأثیرگذار در توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی هر جامعه‌ای، دانشگاهها هستند که مرکز تولید و اشاعه‌ی علم و فکر و فرهنگ می‌باشند. رهبر معظم انقلاب اصطلاح افسران جنگ نرم را برای دانشجویان به کار بردند و اساتید را فرماندهان این افسران قلمداد نمودند. افسران جنگ قشر جوانی هستند که دارای شور و هیجان دوران شباب هستند و زمان بیشتری را با رسانه‌های جمعی، ماهواره‌ای و اینترنتی و بازی‌ها و سرگرمی‌های رایانه‌ای مثل بولوتوس، فیس‌بوک، توئیتر، یوتیوب، فلیکر و... (محمدمدی نجم، ۱۳۸۸: ۱۰۶-۱۰۳) سپری می‌کنند. بر اساس نتایج تحقیقات در ایالات متحده، جوانان بیش از هر سن دیگری از استفاده‌کنندگان اینترنت هستند و دانشجویان در زمره بزرگترین طیف مخاطبان و فعالان در فضای سایبر و اینترنت و بخش اصلی آن به شمار می‌آیند (ذکایی و خطیبی، ۱۳۸۴ به نقل از اشتیاقی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۲۱). جوانان به دلیل هیجان‌ناشده‌ی دوره جوانی و داشتن روحیه‌ی کنجکاوی، بیشتر تحت تأثیر تبلیغات و شایعات قرار گرفته و در مواقع حساس و در شرایط بحران و فریبکاری‌های سیاسی، به راحتی ابزار و طعمه شرارت‌ها قرار گرفته و بسیج اجتماعی (حسینی، ۱۳۸۹: ۳۶) در شورش‌های سیاسی را تشکیل می‌دهند، مثل انقلاب‌های مخملی و رنگی (نائینی، ۱۳۸۸: ۸۸-۵۹) که در این حالت یک تهدید جدی و نرم است. وظایف افسران جنگ نرم به دو دلیل بسیار خطیر می‌باشد؛ ۱- شرایط جهانی در عصر حمله اطلاعات و ارتباطات، تشکیل دهکده جهانی و شکل‌گیری جامعه جهانی و نابرابری‌های اقتصادی (والرشتاین، ۱۹۷۴ و ۱۹۷۹ و وارن، ۱۹۸۱) و نابرابری‌های سیاسی (کاردوزو، ۱۹۷۲ و فرتادو، ۱۹۸۴ و مانک، ۱۹۸۶) و ۲- شرایط فعلی جامعه ایران به عنوان یک قدرت سیاسی و فرهنگی تأثیرگذار در منطقه (رنجبران، ۱۳۸۸: ۶۳). با توجه به دلایل مذکور آشنایی دانشجویان از جنگ نرم و به اصطلاح جامعه شناختی خشونت نمادین^۱ (شارع‌پور، ۱۳۸۶: ۸۷) در فرایندهای آموزشی و توجه به آن‌ها اهمیت دارد. زیرا در برنامه‌ریزی‌های استراتژیکی و راهبردی برای دانشجویان، شناخت میزان آشنایی آن‌ها از برنامه‌های دشمنان در عرصه‌های ارتباطی و اطلاعاتی ضرورت دارد.

هم‌چنین در جامعه امروز ایران، با هویت‌ها روبه‌رو هستیم. هویت‌هایی که هر زمان و با توجه به زمینه فرهنگی - اجتماعی و دیگر عوامل تأثیرگذار، بعدی از آن مورد تأکید قرار می‌گیرد. در این میان هویت دینی یکی از مهم‌ترین ابعاد هویتی است که نقش تعیین‌کننده‌ای در هویت‌یابی افراد درون جامعه بازی می‌کند. تغییرات سریع و شگرف عصر

استیلاي پارادایم فناورانه بر محور فناوری‌های اطلاعاتی سازمان یافته (کاستلز، ۱۳۸۹۰: ۵۹) و انقلاب ارتباطی - اطلاعاتی سده بیست و یک را باید فراتر از صرف الکترونیکی کردن رابطه انسان‌ها دانست. این فناوری‌ها امکان پیدایی هویت‌های تازه (کاستلز، ۱۳۸۰۹: ۲۰) و تغییر نگرش ما نسبت به خود، دیگران و جهان را امکان‌پذیر ساخته است. دانشجویان سازندگان فردایی هستند که با داشتن علاقه و رضایت می‌توانند جامعه خود را بسازند و اگر با ابزارها و تکنیک‌های جنگ نرم هم آشنایی نداشته باشند، در ورود به عرصه‌های مختلف زندگی مانند کار و مشاغل، دچار فرسودگی و بی‌اعتمادی شده و دل به کار نمی‌دهند و احساس مسئولیت نخواهند داشت و یا بعد از فراغت از تحصیل، مهاجرت به کشورهای بیگانه را به زندگی در درون کشور خود ترجیح داده، فرار مغزها را رقم می‌زنند. در نتیجه در قبال خدمات آموزشی و سرمایه‌های اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی هزینه‌شده‌ی چندین ساله، حسرتی غیرقابل جبران ناشی از خلاء نیروی انسانی ماهر و متخصص عاید جامعه خواهد شد. به‌علاوه به دلیل دوران خاص جوانی تحت تأثیر تبلیغات و دغل‌کاری‌ها که دارای هزینه‌های پنهان وحشتناکی است (گاردنر، ۱۳۸۳ به نقل از مرادی، ۱۳۸۸: ۸۳-۸۲)، ترفند همراهی و ذهنیت جمعی (شهیدی نیا، ۱۳۷۲ به نقل از مرادی، ۱۳۸۸: ۸۲) فریبکاری‌ها و دستکاری تخیل (جاکوئز، ۱۹۶۵ به نقل از مرادی، ۱۳۸۸: ۸۴) و غیره قرار گرفته و گرایش‌ها و نگرش‌های آن‌ها به راحتی و بدون احساس فشار و اجبار و از درون در جهت اهداف سوء دشمن سوق داده خواهد شد.

با توجه به آنچه گذشت، سؤال اصلی این پژوهش بررسی میزان شناخت دانشجویان از جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن است. این سؤال دارای سئوالات فرعی دیگری به این شرح است. آیا استفاده از رسانه‌های داخلی در آشنایی دانشجویان با جنگ نرم تأثیر دارد؟ به نظر آن‌ها کدام یک از رسانه‌های داخلی راهکار مقابله با جنگ نرم را آموزش می‌دهند؟ از نظر دانشجویان کدام برنامه‌های رسانه‌های صوتی - تصویری فرامرزی فارسی زبان القاء‌کننده‌ی جنگ نرم هستند؟

۱. اهداف تحقیق

شناخت میزان آشنایی دانشجویان از جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن

تبیین میزان شناخت دانشجویان از برنامه‌های رسانه‌های فرامرزی مرتبط با جنگ نرم
تبیین میزان شناخت دانشجویان از محتوای رسانه‌های ملی در راستای مقابله با جنگ نرم
تبیین رابطه بین راهکارهای مقابله با جنگ نرم با شناخت دانشجویان از جنگ نرم و مقابله با آن

۲. پیشینه پژوهش

برخی از مطالعات و تجربیاتی که در ارتباط با موضوع انجام گرفته، به شرح زیر است. کیسان پورنقی (۱۳۹۰) در مقاله‌ی «درآمدی بر شناخت ابعاد تهاجم فرهنگی و نحوه مقابله با آن» با استفاده از روش توصیفی و اسنادی به این نتیجه می‌رسد که جلوه‌های تهاجم فرهنگی را می‌توان به دو دسته‌ی بیرونی، همچون: تلاش برای دین‌زدایی، ایجاد روحیه‌ی خودباختگی فرهنگی، ترویج افکار، اندیشه‌های غربی و... و درونی، همچون: عقب‌ماندگی علمی و صنعتی، فقر اقتصادی، غفلت کارگزاران فرهنگی و... تقسیم کرد. محمود مولایی کرمانی و عباس‌زاده (۱۳۹۰) در مقاله‌ی «مطالعه جامعه‌شناختی رسانه‌های جمعی به مثابه ابزاری در قدرت نرم (با تأکید بر انقلاب اسلامی)» به بررسی تأثیر رسانه‌های جمعی به عنوان ابزاری در قدرت نرم بر ارزش‌هایی مانند هویت ملی (پذیرش اقتدار جهانی، دیدگاه جدایی دین از سیاست و هویت ملی) پرداخته‌اند و با استفاده از روش تحلیل ثانویه، داده‌های مرتبط را از داده‌های سایت WVS که به شیوه پیمایشی و در کل ایران گردآوری شده است را به دست آورده‌اند. نتایج نشان داده که رسانه‌ها به عنوان ابزاری کلیدی در راه‌اندازی قدرت نرم در زمینه پذیرش هویت ملی، سکولاریزم و پذیرش اقتدار جهانی تأثیر گذارند.

گرانمایه پور (۱۳۹۰) به «بررسی نقش رسانه‌ها در «شکل‌گیری انقلاب‌های رنگی» پرداخته است و ضمن تشریح کوتاه وقایع چند کشور اروپای شرقی و انقلاب‌های نرم آن‌ها، ویژگی‌های مشترک رخداد‌های پیش آمده، جهانی شدن (که یکی از مؤلفه‌های آن به‌وجود آمدن رسانه‌های نوین است) و کاربرد فناوری‌های نوین ارتباطی - اطلاعاتی به ویژه اینترنت توسط نخبگان، احزاب، جنبش‌های مردمی، نهادهای مدنی و بنیادها به این نتیجه می‌رسد که رسانه‌ها در افزایش آگاهی و مشارکت سیاسی مردم، رهبری افکار عمومی، به صحنه آوردن توده‌ها و تضعیف موقعیت حکومت‌های اقتدارگرا نقش فعالی دارند و می‌توانند جنبش‌های مردمی را رهبری کنند، به طوری که نظام جامعه‌ای را بدون به‌کاربردن ابزارهای قهرآمیز و با استفاده از «روش‌های مسالمت آمیز» و «نافرمانی مدنی» تغییر دهند.

در مقاله‌ی قدسی (۱۳۹۰) با عنوان «نقش رسانه ملی در ایجاد قدرت نرم و مقابله با جنگ نرم (با تأکید بر بازتولید سرمایه اجتماعی)، جایگاه رسانه ملی در راهبردهای کلان سیاسی، فرهنگی و اجتماعی کشور و همچنین انتظارات و مطالبات نظام و مردم مورد دقت قرار گرفته است. روش تحقیق مبتنی بر مطالعات اسنادی و تحلیل محتوا بوده

است. نتیجه حاصل شده نیز مبین آن است که میان وضعیت موجود با وضعیت ایده آل و مطالبات ملی از رسانه ملی انطباق وجود ندارد.

شریفی‌راد (۱۳۹۰) به «بررسی میزان آشنایی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن» پرداخته است. این تحقیق به روش پیمایشی و با حجم آماری ۳۶۶ نفر در بین دانشجویان واحد تبریز انجام شده است. روش آن پیمایشی و به صورت پرسشنامه‌ای بوده است. این تحقیق به این نتایج رسیده که میزان آشنایی دانشجویان با جنگ نرم در حد متوسط بوده، در این بین میزان آشنایی دانشجویان رشته های علوم انسانی با جنگ نرم بیشتر از سایر دانشجویان بوده، میزان آشنایی دانشجویان پسر از دانشجویان دختر بیشتر بوده، دانشجویان با سن بالاتر از دانشجویان کم سن تر آشنایی بیشتری با جنگ نرم داشته‌اند، دانشجویان متدین تر بیشتر از سایر دانشجویان با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن آشنایی داشته‌اند، دانشجویانی که از هویت ملی بهتری برخوردار بوده‌اند، آشنایی بیشتری با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن داشته‌اند، هم‌چنین دانشجویانی عضو انجمن‌های دانشجویی و بسیجی و کسانی که بیشتر در کنفرانس‌های مرتبط به جنگ نرم و جنگ‌های رنگی شرکت می‌کنند، نسبت به سایر دانشجویان میزان آشنایی بیشتری با جنگ نرم و راهکارهای مقابله با آن داشته‌اند.

اشتیاقی و همکارانش پژوهشی با عنوان «اینترنت و هویت دینی دانشجویان دانشگاه مازندان» را در سال ۱۳۹۱ با روش پیمایشی انجام داده‌اند. نتایج نشان داد که هویت دینی دانشجویان بالا بوده و هم‌چنین رابطه معناداری بین مدت، نوع استفاده از اینترنت، پایگاه اقتصادی - اجتماعی دانشجویان با هویت دینی آن‌ها وجود داشت.

حیدری و همکارانش (۱۳۹۲) پژوهشی با عنوان «رسانه‌ها و هویت فرهنگی: مطالعه دانش‌آموزان متوسطه شهر یاسوج» را با روش پیمایشی انجام دادند. نتایج نشان داد تلویزیون ملی و استانی در رأس رسانه‌های مورد استفاده‌ی پاسخگویان و هویت ملی، محلی و جهانی به ترتیب برجسته‌ترین هویت جمعی آنان بودند. هم‌چنین افزایش هویت محلی دانش‌آموزان در راستای تقویت هویت ملی و تضعیف هویت فراملی آنان بوده است. تحقیقات انجام گرفته، از بعد خاصی به موضوع پرداخته‌اند و به میزان آشنایی قشر جوان از نقش رسانه‌ها در جنگ نرم کمتر پرداخته‌اند و تنها تحقیق مریم شریفی در راستای موضوع تحقیق کنونی می‌باشد. به همین دلیل، انجام پژوهش حاضر کاستی‌های تحقیقاتی با روش پیمایشی و کمی‌گرا را در این حوزه تا حدودی جبران می‌نماید و بر پیشینه‌های پژوهشی پیمایشی می‌افزاید.

۳. مبانی مفهومی و نظری

موضوع جنگ نرم و یا قدرت نرم، در عصر حاضر، به یکی از مباحث جدی در میان صاحب نظران تبدیل شده است و بسیاری از اهل فن اعتقاد دارند که جنگ نظامی جای خود را به جنگ نرم داده و قدرت‌ها تلاش می‌کنند از راه تأثیرگذاری بر رسانه‌ها و مطبوعات و مراکز آموزشی، کنترل افکار عمومی را در دست گرفته و به این ترتیب، راه‌های تسلط بر رقبای را طی نمایند. جوزف نای از جمله کسانی است که اولین بار مفهوم قدرت نرم را به کار برد و نظریات او به اختصار از نظر می‌گذرد.

۳-۱. جنگ نرم

جنگ نرم همزاد شکل‌گیری زندگی اجتماعی انسان و حکومت‌هاست (قربان زاده سوار و ناطقی، ۱۳۹۰: ۱۳۱). برای تعریف جنگ نرم، اصطلاحات مختلفی وضع شده است. جنگ نرم از لحاظ بررسی‌های علمی، مفهومی نوین و از جنبه تاریخی، مفهومی بسیار کهن دارد (جمعی از مؤلفان، ۱۳۹۰: ۸). جنگ روانی که در منابع به عنوان شگفت‌انگیزترین پدیده اجتماعی از آن یاد می‌شود ریشه در اعماق و حیات انسانی و اعصار گذشته دارد (متفکر، ۱۳۸۵: ۱۱). آنچه با عنوان جنگ نرم مطرح می‌شود در ادبیات غرب بیشتر به «قدرت نرم»^۲ شناخته شده که زیربنای فکری آن اولین بار توسط جوزف نای^۳ نظریه‌پرداز برجسته آمریکایی در مقاله‌ای در نشریه آتلانتیک (مارس ۱۹۹۰)، به شکلی علمی مطرح شد (مرادی، ۱۳۸۸). وی در این مقاله می‌گوید: «اگر آمریکا تنها ۲ درصد از مبلغ ناخالص داخلی را به برنامه‌های اختصاص دهد که هم آموزش داخلی را ارتقاء داده و هم کمک‌های مؤثر و اطلاعات موردنظر را به خارج برساند، به قدرتی متفاوت و عمیق‌تر از قدرت سخت دست می‌یابد که به آن می‌گوییم، قدرت نرم» (بیگی، ۱۳۸۹: ۴۲).

نای در کتاب «موظف به رهبری» کوشید برخلاف دیدگاه برتر جهانی مبنی بر افول هژمونی آمریکا، نشان دهد که آمریکا نه تنها به لحاظ قدرت نظامی و اقتصادی، بلکه در بعد سومی به نام «قدرت نرم» نیز قوی‌ترین کشور به شمار می‌رود. وی این مفهوم را نخستین بار بدین سان تعریف نمود: «قدرت نرم توانایی کسب چیزی است که می‌خواهیم؛ آن هم از طریق جذب نه اجبار». نای در ادامه می‌نویسد: «این نوع قدرت می‌تواند از طریق روابط با متحدان، کمک‌های اقتصادی و تبادلات فرهنگی حاصل شود» (بیگی، ۱۳۸۹: ۴۳). جنگ نرم در برابر جنگ سخت^۴ در حقیقت شامل هر گونه اقدام روانی و تبلیغات رسانه‌ای است که جامعه هدف یا گروه هدف را نشانه می‌گیرد و بدون درگیری نظامی

و گشوده شدن آتش، رقیب را به انفعال یا شکست وا می‌دارد. جنگ رایانه‌ای و اینترنتی (سایبری) و راه اندازی شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی و... اشکال دیگر ابزارهای جنگ نرم هستند (محمدی نجم، ۱۳۸۸: ۱۰۸ - ۹۵).

مهم‌ترین حوزه‌ی اعمال و تأثیرگذاری قدرت نرم بر طرف مقابل، حوزه‌ی رسانه است (محمدی نجم، ۱۳۸۸: ۱۰۸-۹۵). قدرت نرم از طریق تولید و توزیع آموزه‌ها و ارزش‌های خاص و جذاب، بنیان‌های ارزشی و ارکان حمایتی کشور متخاصم را هدف قرار داده و آن را در راستای وضعیت مطلوب خویش تغییر می‌دهد. این گونه تغییرات معمولاً از زیرساخت‌ها و شبکه‌های تولید و توزیع اندیشه‌ها و هنجارها، خصوصاً حوزه‌های آموزشی، فرهنگی و رسانه‌ای آغاز می‌شود (رنجبران، ۱۳۸۸: ۲۷). یعنی عرصه‌هایی که معمولاً خارج از افق دید، نظارت و راهبردی سرویس‌های اطلاعاتی سنتی قرار دارد. به تعبیر دیگر قدرت نرم به جای تحمیل و ناگزیر کردن مخاطبان، آنان را متقاعد و همسو می‌سازد و هر نوع مانع یا انگیزه مقاومت ملی، اخلاقی، حیثیتی، هویتی و دینی را از ذهن مخاطب باز می‌ستاند (رنجبران، ۱۳۸۸: ۲۷). برخی از ناظرین با این نظریه موافق هستند که فرهنگ عالی آمریکا برای این کشور قدرت نرم تولید می‌کند (نای، ۱۳۸۹: ۱۰۱؛ قربان‌زاده سوار و ناطقی، ۱۳۹۰: ۱۳۲).

در جنگ نرم بازیگر عامل به جای سرمایه‌گذاری صریح و سنگین فرهنگی، نسبت به فعال‌سازی حوزه‌های جانبی همچون اقتصاد، حقوق، سیاست، تجارت و ... اقدام می‌کند و از این طریق هنجارهای خود را به آرامی وارد جامعه هدف می‌نماید. در این وضعیت اگر چه تهاجم فرهنگی موضوعیت ندارد اما نفوذ فرهنگی رخ می‌دهد که پیامدهای منفی خاص خود را دارد (افتخاری، ۱۳۸۹: ۴۲-۴۱) و فرهنگ یکی از منابع قدرت نرم است و به لحاظ تأثیرگذاری در حوزه‌های مختلف اجتماعی می‌تواند رفتار بخش‌های مختلف اجتماع را تحت تأثیر قرار دهد و جامعه را به گروه‌های متعدد در اجتماع تقسیم و سبک زندگی آحاد جامعه براساس فرهنگ پذیرفته شده و مقبول اجتماعی تنظیم گردد. بنابراین جنگ نرم منابع قدرت نرم را هدف قرار می‌دهد و در پی تضعیف یا غیر فعال سازی منابع اعتقادی، ایمانی و انسانی و قدرت بازیگر مقابل است (افتخاری، ۱۳۹۱: ۱۰).

جنگ نرم نبرد همه جانبه، تدریجی، متناوب و متنوع و منعطفی است که اهداف داخلی آن در برگیرنده فروپاشی، براندازی از درون، استحاله و بی‌ثبات‌سازی است. در بعد داخلی جنگ نرم از تاکتیک‌های متنوع و منعطفی استفاده می‌شود که برخی از آنها شامل نافرمانی مدنی، مشروعیت زدایی، بی اعتبارسازی، اعتمادزدایی از نظام، اختلاف افکنی،

ناکارآمد جلوه دادن نظام، ایجاد نارضایتی، القای غم و یأس و وحشت، بحرانی جلوه دادن کشور و... می‌گردد که در فازهای کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت صورت می‌پذیرد. در بعد بین‌المللی هدف جنگ نرم، مهار و منزوی‌سازی کشور هدف، از طریق اعمال محدودیت و تحریم‌های سیاسی، اقتصادی و اجماع‌سازی جهانی علیه ایران است. ضمن آنکه تصویرسازی‌های غلط و شیطانی از اسلام و انقلاب اسلامی ایران در افکار عمومی جهان در قالب سناریوهای اسلام‌هراسی و ایران‌هراسی را نیز باید به آن‌ها اضافه کرد (احمدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۲-۲۱).

۲-۳. ویژگی‌های جنگ نرم

جنگ نرم به دلیل پیچیدگی و اتکا به قدرت نرم از ویژگی‌های بسیار زیاد و متنوع برخوردار است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: ۱- قالب‌های ماهوی جامعه و ساختار سیاسی را از طریق هجوم به اعتقادات، باورها و ارزش‌های اساسی جامعه تغییر می‌دهد. ۲- آرام، تدریجی و زیرسطحی است. ۳- نمادساز است و تلاش می‌شود تصویری شکست خورده، ناامید و مأیوس از حریف ارائه شود. ۴- در صورت موفق بودن، پایدار و بادوام خواهد بود. ۵- پرتحرک و جاذبه دار است. ۶- با استفاده از نمادسازی‌ها، اسطوره‌سازی‌ها و خلق ارزش‌های جدید هیجان‌ساز است. ۷- آسیب محور است. آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی، میدان مانور جنگ نرم است. ۸- چند وجهی است. از تمامی علوم، فنون، شیوه‌ها و روش‌های شناخته شده و ارزش‌های موجود استفاده می‌گردد. ۹- تضادآفرین است و با ایجاد گسل‌های متعدد در بخش‌های گوناگون جامعه و از طریق متفاوت کردن باورها، ارزش‌ها و شکل‌دهی به رفتارهای جدید، اعضای یک جامعه را در برابر همه قرار می‌دهد و همبستگی اجتماعی و وحدت ملی را برهم می‌زند و زمینه‌های بروز بحران و درگیری‌های داخلی را فراهم می‌سازد. ۱۰- تردید آفرین است و بدبینی نسبت به بسیاری از مسائل یک اصل و قاعده است. ۱۱- از ابزار روز و پیشرفته‌ترین تکنیک‌های روز استفاده می‌کند (احمدی و همکاران، ۱۳۸۹). ۱۲- مهم‌ترین ماهیت جنگ نرم، همان ویژگی غیرخشونت‌آمیز بودن آن است (رنجبران، ۱۳۸۸؛ حسینی، ۱۳۸۹). ۱۳- درازمدت، بنیادی و ریشه‌ای و ظاهر موجه و قانونی دارد (منصوری، ۱۳۷۸، ۱۶۹-۱۶۸). ۱۴- از ابزارهای کاربری نرم بهره‌وری می‌کند (رفیع و قربی، ۱۳۸۹: ۱۲۵). جنگ‌های نوین فرهنگی از ابزارهای نرم و فرهنگ‌ساز همچون رادیو، تلویزیون، ماهواره، اینترنت، موبایل، بازی‌های رایانه‌ای، ویدئو، خبرگزاری‌ها (ضیایی‌پرور، ۱۳۸۷: ۱۳۹-۸۲) و ابزارهای فرهنگی بنیادی مثل کارنگی، راکفلر، فورد نیز در سیاست خارجی آمریکا

(برمن، ۱۳۶۶: ۱۸) بهره می‌گیرند.

۳-۳. تکنیک‌های جنگ نرم

دروغ (تقی زاده، ۱۳۹۰: ۱۱۰)، شایعه (تقی زاده، ۱۳۹۰: ۱۰۹) و برجسب زدن، تکرار، روش تکرار که از قواعد خاصی پیروی می‌کند مثل این که فاصله‌های تکرار فعل نباید چندان دراز باشد که سبب محو شدن آثار قبلی شود و نه چندان کوتاه باشد که ملال انگیز و خسته کننده شود. تظاهر به بی‌طرفی، ترور شخصیت، مبالغه از تکنیک‌های مهم جنگ نرم است (مرادی، ۱۳۸۸: ۹۶-۷۵).

جمهوری اسلامی به لحاظ داشتن فرهنگ اصیل اسلامی یکی از قدرتمندترین کشورها در حوزه قدرت نرم می‌باشد (رنجبران، ۱۳۸۸: ۶۳). قدرت نرم بر سرمایه اجتماعی بازیگر استوار است (افتخاری، ۱۳۸۷، ج ۱: ۲۹-۱۸ به نقل از ایزدی، ۱۳۸۷: ۲). انقلاب اسلامی ایران گفتمان نوینی در جهت ایجاد نظام ارزشی مبتنی بر خصایص فرهنگی (مذهبی- ملی) هویت نوینی درون جامعه شکل داده که متمایز از هویت سایر ملل مسلمان است. از دیدگاه بایر (۲۰۰۸) برای رسوخ در هویت فرهنگی مردم ایران و ایجاد فاصله بین ملت و نظام باید ابعادی را آماج (یعنی تهدید و فشار) قرار داد که جمهوری اسلامی از آن به عنوان رمز ماندگاری و افزایش قدرت نفوذ خویش از آن بهره می‌گیرد که باید از بین برود تا انسجام ملی و وحدت سیاسی و مذهبی از طریق این آماج به فروپاشی از درون بینجامد (تقی زاده، ۱۳۹۰: ۸۲-۸۱).

یکی از محورهای مبارزه نرم غرب با نظام جمهوری اسلامی ایران تقویت جدایی طلبی قومیت‌ها، برجسته کردن مخالفان نظام در قالب روشنفکر، مدافع حقوق بشر، مبارزه برای آزادی، اندیشه و غیره است. این پدیده بعد از سال ۱۳۷۶ شروع شد و همچنان ادامه دارد. جوانان و به تبع آن دانشجویان نیز به راحتی تحت تأثیر شخصیت‌های روشنفکر مدافع حقوق بشر طرفدار غرب قرار گرفته که ممکن است بی‌توجهی به آن، به بسیج‌های اجتماعی تبدیل شوند و با محور قرار دادن این شخصیت‌ها، انسجام، سلامت و امنیت نظام جمهوری اسلامی را به خطر اندازند.

۳-۴. راهکارهای مقابله با جنگ نرم

از راهکارهای مقابله با تهدید، مدیریت تهدید است. یعنی حذف زمینه‌های اثر پذیری جامعه از امواج تهدید نرم است که در دو محور قابل پیگیری است: ۱- اصلاح عوامل و زمینه‌های عینی ایجاد واگرایی شهروندان از سیاست و حکومت و ۲- ایجاد ارزش‌های

انسجام‌بخش توسط حکومت (حسینی، ۱۳۸۹: ۵۳)

قدم اول برخورد هوشمندانه در چنین عرصه‌ای است (همان: ۵۸). بدین معنا که دشمن‌شناسی و شناخت طرح‌ها، برنامه‌ها و شیوه‌های اعمال دشمنی آنان با جمهوری اسلامی از راه‌های اساسی این مقابله است. تمرکز بیش از پیش بر ضرورت بصیرت و افزایش آن در سطوح مختلف به ویژه خواص و افراد تأثیرگذار جامعه در این زمینه دارای اهمیت است. - بازشناسی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر قدرت نرم جمهوری اسلامی توسط خواص و تعیین آن بر سطح جامعه با تمرکز بر روشن نمودن حقایق نیز از مسایل اساسی در این رویارویی به حساب می‌آید - تمرکز بیش از پیش بر روحیه خودباوری و مبارزه با عوامل زمینه ساز خودباختگی به ویژه در زمینه توانایی‌های سیاسی - فرهنگی ملت ایران در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی در عرصه کارآمدی دین برای اداره جامعه، نقش الهام‌بخش انقلاب اسلامی برای دیگر جوامع و توانایی ملت ایران در خنثی نمودن توطئه‌های دشمنان نیز از ضرورت‌های این مقابله و مواجهه است. - بازشناسی و تقویت جایگاه تأثیرگذار و الهام‌بخش ملت ایران در زمینه انسجام و قدرت‌یابی جوامع مختلف اسلامی در سه دهه اخیر می‌تواند نقش مؤثری در این رویارویی ایفا کند. - گسترش و تعمیق توانایی‌های علمی به‌ویژه در زمینه علوم راهبردی در سطح ملی و منطقه‌ای از راه‌های موفقیت در این نبرد محسوب می‌شود. - برخورداری از طرح و برنامه برای مقابله با توطئه دشمنان و فراتر از آن به دست گرفتن ابتکار عمل و تهاجم به طرح‌ها و نقشه‌های آنان در زمینه شبیخون فرهنگی و تشکیل ناتوی فرهنگی و به تعبیر دیگر درگیر کردن دشمنان در خانه خود و در محل منافع آنان، در این عرصه بسیار مهم است. - توجه لازم و ضروری به مهندسی فرهنگ، هماهنگی لازم میان نهادهای فرهنگی با شکل‌دهی سامانه‌ای کارآمد و توانمندسازی مدیران فرهنگی و دیگر مدیران مؤثر در این عرصه دارای اهمیت است. - ارتقاء اعتماد عمومی نسبت به رسانه ملی نقش مهمی در این نبرد دارد. - بازشناسی نمادهای ملی - دینی و تأکید بر توجه عمومی به این نمادها می‌تواند جبهه خودی را در این نبرد تقویت کند. - افزایش امید به پیشرفت و تعالی در جامعه در این راستا بسیار مهم است. - بالا بردن ظرفیت مسئولیت‌پذیری مسئولان و مراکز و نهادهای مسئولیتی در کشور نقش مهمی در این رویارویی دارد. - به حرکت‌های علمی و انجام طرح‌های توسعه‌ای توجه لازم مبذول شود (مرادی، ۱۳۸۸).

با توجه به آنچه گذشت مدل راهکارهایی که می‌تواند دانشجویان را مصونیت بخشد، و به عنوان سپری آنان را در مقابل جنگ نرم بیمه نماید، به شکل زیر ترسیم می‌گردد.

(مدل ۱)

۴. روش شناسی

رویکرد تحقیق جامعه شناختی- سیاسی یعنی میان‌رشته‌ای است و با استفاده از روش توصیفی-پیمایشی به بررسی میزان شناخت دانشجویان از جنگ نرم پرداخته است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه با ۳۴ سؤال بسته (براساس طیف لیکرت از خیلی کم، کم، تاحدودی، زیاد و خیلی زیاد) بوده و ۱۲۰ نفر از دانشجویان دانشگاه پیام نور همدان با استفاده از فرمول کوکران و با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. راه‌های مقابله با جنگ نرم متغیر مستقل و شناخت جنگ نرم و مقابله با آن متغیر وابسته می‌باشد. شاخص‌های متغیر مستقل شامل؛ (استفاده از رسانه‌های داخلی، تمسک به آموزه‌های دینی، تقویت هویت ملی، پرهیز از اختلافات قومی و مذهبی و شرکت در همایش‌های علمی مرتبط با جنگ نرم)، از طریق نرم افزار spss با ورژن ۱۶ و از مسیر transform/compute ساخته شد. این شاخص‌ها و معرفهای آنها و میزان پایایی آنها در جدول شماره ۱ خلاصه شده است.

جدول ش ۱: شاخص ها، معرفها و میزان پایایی آنها

پایایی کل	پایایی	معرف ها در این تحقیق	شاخص ها
۸۵٪	۸۱٪	کتبی (کیهان، اطلاعات، جوان، جام جم، همشهری، ایران، سایر صوتی و تصویری (رادیو و تلویزیون)	استفاده از رسانه های داخلی
	٪/۷۸/۶	دوری از: مصرف گرایی، چشم و هم چشمی، خیانت و خشونت، انجام واجبات دینی	تمسک به آموزه های دینی
	۶۹٪	ترجیح برنامه های فارسی، صحبت کردن به زبان فارسی، عشق خدمت در ایران در پایان تحصیلات	هویت ملی
	۸۲٪	یکسان نگری به اقوام مختلف درون کشور، اعتقاد به مساوات در برخورداری اقوام مختلف از رفاه و امکانات اجتماعی، عزت قائل شدن برای تمام اقوام، دوری از نگاه تحقیر آمیز به همه اقوام درون کشور	پرهیز از اختلافات قومی و مذهبی
	۷۶٪/۱۷	شرکت فعال مثل شرکت در بحثها و ارائه مقاله، شرکت برای آگاهی و شناخت بدون فعالیت خاص	شرکت در همایش ها و سمینارها، کارگاه ها
	۷۲٪/۳	صوتی: علمی، سیاسی، طنز، اجتماعی - خبری، پزشکی و هنری تصویری: سریالها، علمی، سیاسی، طنز، اجتماعی - خبری، پزشکی و هنری، آموزشی و میزگردها، سرگرمی ها	برنامه های رسانه های فارسی زبان فرامرزی

برای به دست آوردن روایی سوالات به معنای صحت و درستی اندازه گیری در جهت تحقق بخشیدن به اهداف (سیف، ۱۳۸۳: ۹۰) از روایی صوری (نظر داوران)^۵ استفاده شد. میزان پایایی ابزار، با استفاده از نرم افزار SPSS و آلفای کرونباخ (۰/۸۵) به دست آمد که بیانگر پایایی قابل قبول ابزار می باشد. برای تبیین رابطه معناداری و آزمون فرضیه ها از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. زیرا متغیرها در قالب طیف لیکرت به صورت فاصله ای مجازی^۶ تنظیم شدند.

۵. یافته‌ها

۵-۱. یافته‌های توصیفی

مشخصات عمومی پاسخگویان در جدول شماره ۲ و ۳ خلاصه شده است.

جدول ۲: توصیف اطلاعات مربوط به سن پاسخگویان

متغیر	تعداد	کمترین	بیشترین	میانگین	خطای استاندارد
سن پاسخگویان	۱۲۰	۱۹	۴۲	۲۴/۰۱	۳/۸۹

بر اساس اطلاعات جدول (۲) کمترین سن پاسخگویان ۱۹ سال، بیشترین سن آنان ۴۲ سال و میانگین سنی پاسخگویان ۲۴/۰۱ سال می‌باشد.

جدول ش ۳: توزیع آماری مشخصات پاسخگویان

متغیر	تعداد	درصد
جنس	مرد	۴۱/۷
	زن	۵۸/۳
تاهل	مجرد	۷۰
	متاهل	۸۴
رشته	علوم انسانی	۲۷/۵
	علوم پایه	۳۳
	ریاضی و فنی	۶۳/۳
	سایر رشته‌ها	۷۶
محل سکونت	شهر	۱۶/۷
	روستا	۲۰
		۱۰
		۱۲
		۱۰
		۱۲
		۷۶/۷
		۱۰/۸

بر اساس اطلاعات جدول (۳) از مجموع کل پاسخگویان تعداد ۷۰ نفر (۵۸/۳٪) زن و تعداد ۵۰ نفر (۴۱/۷٪) مرد می‌باشند. وضعیت تأهل تعداد ۸۴ نفر (۷۰٪) از پاسخگویان مجرد، ۳۳ نفر (۲۷/۵٪) متاهل و ۳ نفر (۲/۵٪) سایر می‌باشد. رشته تحصیلی تعداد ۷۶ نفر

(۶۳/۳٪) از پاسخگویان علوم انسانی، ۲۰ نفر (۱۶/۷٪) علوم پایه، ۱۲ نفر (۱۰٪) ریاضی و فنی و ۱۲ نفر (۱۰٪) سایر رشته‌ها می‌باشد. از مجموع کل پاسخگویان ۹۲ نفر (۷۶/۷٪) در شهر، ۱۳ نفر (۱۰/۸٪) در روستا، ۸ نفر (۶/۷٪) در بخش و ۷ نفر (۵/۸٪) در شهرک‌ها ساکن می‌باشند.

۵-۲. یافته‌های تحلیلی

اطلاعات مربوط به سؤال «کدام یک از برنامه‌های رسانه‌های صوتی و تصویری فارسی زبان (رادیو و تلویزیون، اینترنت، ماهواره) را ترویج‌دهنده جنگ نرم می‌دانید؟» به تفکیک در جدول (۴) خلاصه شده است.

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی برنامه‌های صوتی، تصویری فارسی زبان فرامرزی ترویج‌دهنده جنگ نرم

برنامه‌های رادیویی ترویج‌دهنده جنگ نرم	تعداد	درصد	برنامه‌های رسانه‌های تصویری ترویج‌دهنده جنگ نرم	تعداد	درصد
علمی و آموزشی	۳	۲/۵	سریال و فیلم سینمایی	۴۷	۳۹/۲
اخبار و تحلیل سیاسی	۴۷	۳۹/۲	علمی	۳	۲/۵
طنز	۲۹	۲۴/۲	پزشکی	۱	۰/۸
اجتماعی	۲۷	۲۲/۵	اجتماعی و خبری	۲۴	۲۰
پزشکی	۱	۰/۸	آموزشی	۴	۲/۵
هنری و موسیقی	۱۳	۱۰/۸	طنز	۱۳	۱۰/۸
جمع	۱۲۰	۱۰۰	میزگردها	۱۰	۸/۳
			سرگرمی‌ها و مسابقات	۱۸	۱۵
			جمع	۱۲۰	۱۰۰

بر اساس اطلاعات جدول (۴) ۳ نفر (۲/۵٪) از پاسخگویان برنامه‌های علمی و آموزشی، ۴۷ نفر (۳۹/۲٪) اخبار و تحلیل سیاسی، ۲۹ نفر (۲۴/۲٪) طنز، ۲۷ نفر (۲۲/۵٪) برنامه‌های اجتماعی، ۱ نفر (۰/۸٪) برنامه‌های پزشکی و ۱۳ نفر (۱۰/۸٪) برنامه‌های هنری و موسیقی از برنامه‌های رادیویی فارسی‌زبان را ترویج‌دهنده جنگ نرم گزارش کرده‌اند. ۴۷ نفر (۳۹/۲٪) از پاسخگویان سریال، ۳ نفر (۲/۵٪) برنامه‌های علمی، ۱ نفر (۰/۸٪) برنامه‌های پزشکی، ۲۴ نفر (۲۰٪) اجتماعی و خبری، ۴ نفر (۲/۵٪) آموزشی، ۱۳ نفر (۱۰/۸٪)

برنامه‌های طنز، ۱۰ نفر (۸/۳٪) میزگردها و ۱۸ نفر (۱۵٪) سرگرمی‌ها را از برنامه‌های تصویری ترویج‌دهنده جنگ نرم گزارش کرده‌اند. یافته‌های مربوط به سؤال «چه روزنامه‌های^۶ داخلی را مطالعه می‌کنید؟ کدام یک از روزنامه‌ها شما را با جنگ نرم آشنا می‌کنند؟ کدامیک از روزنامه‌ها راه‌های مقابله با جنگ نرم را بیشتر آموزش می‌دهند؟»^۸ به تفکیک در جدول (۵) خلاصه شده است.

جدول ۵: توزیع فراوانی روزنامه‌های مورد مطالعه و روزنامه‌های آشنا کننده پاسخگویان با جنگ نرم و روزنامه‌های ارائه دهنده راه‌های مقابله با جنگ نرم

روزنامه‌های ارائه دهنده راه‌های مقابله با جنگ نرم		روزنامه‌های آشنا کننده با جنگ نرم		روزنامه‌های (رسانه های کتبی) مورد مطالعه		
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۲۹/۹	۳۵	۲۳/۷	۲۸	۲۲	۲۶	کیهان
۳/۴	۴	۶/۸	۸	۱۱/۹	۱۴	همشهری
۱۲	۱۴	۱۳/۶	۱۶	۱۵/۳	۱۸	جام جم
۶/۸	۸	۵/۱	۶	۵/۱	۶	ایران
۱۶/۲	۱۹	۱۰/۲	۱۲	۱۱/۹	۱۴	اطلاعات
۶/۹	۸	۶/۸	۸	۸/۵	۱۰	جوان
۲۳/۹	۲۸	۳۰/۵	۳۶	۲۳/۷	۲۸	سایر
۰/۸	۱	۳/۴	۴	۱/۷	۲	هیچکدام
۱۰۰	۱۲۰	۱۰۰	۱۲۰	۱۰۰	۱۱۸	جمع

بر اساس اطلاعات جدول (۵) میزان روزنامه‌های مورد مطالعه توسط پاسخگویان به این شرح می‌باشد: ۲۶ نفر (۲٪) کیهان، ۱۴ نفر (۱۱/۹٪) همشهری، ۱۸ نفر (۱۵/۳٪) جام جم، ۶ نفر (۵/۱٪) ایران، ۱۴ نفر (۱۱/۹٪) اطلاعات، ۱۰ نفر (۸/۵٪) جوان، ۲۸ نفر (۲۳/۷٪) سایر روزنامه‌ها و ۲ نفر (۱/۷٪) هیچ کدام از روزنامه‌ها را مطالعه نمی‌کنند. روزنامه‌های آشناکننده با جنگ نرم از دیدگاه پاسخگویان به این شرح می‌باشد: ۲۸ نفر (۲۳/۷٪) کیهان، ۸ نفر (۶/۸٪) همشهری، ۱۶ نفر (۱۳/۶٪) جام جم، ۶ نفر (۵/۱٪) ایران، ۱۲ نفر (۱۰/۲٪) اطلاعات، ۸ نفر (۶/۸٪) جوان، ۳۶ نفر (۳۰/۵٪) سایر روزنامه‌ها و ۴ نفر (۳/۴٪) هیچ کدام از روزنامه‌ها را آشنا کننده با جنگ نرم نمی‌دانند. روزنامه‌های ارائه‌دهنده راه‌های مقابله با جنگ نرم از دیدگاه پاسخگویان به این شرح می‌باشد:

۳۵ نفر (۲۹/۹٪) کیهان، ۴ نفر (۳/۴٪) همشهری، ۱۴ نفر (۱۲٪) جام جم، ۸ نفر (۶/۸٪) ایران، ۱۹ نفر (۱۶/۲٪) اطلاعات، ۸ نفر (۶/۹٪) جوان، ۲۸ نفر (۲۳/۹٪) سایر روزنامه‌ها و ۱ نفر (۰/۸٪) هیچ کدام از روزنامه‌ها را روزنامه‌های ارائه دهنده راه‌های مقابله با جنگ نرم نمی‌دانند. یافته‌های مربوط به سؤال «آیا از ماهواره استفاده می‌کنید؟ چنانچه استفاده می‌کنید دلایل آن را بیان کنید.» در جدول شماره ۶ خلاصه شده است.

جدول ۶: توزیع فراوانی استفاده پاسخگویان از ماهواره

گزینه‌ها	تعداد	درصد
بلی	۳۴	۲۸/۳
خیر	۸۶	۷۱/۷
جمع	۱۲۰	۱۰۰

بر اساس اطلاعات جدول (۶) از مجموع پاسخگویان ۳۴ نفر (۲۸/۳٪) پاسخ بلی و ۸۶ نفر (۷۱/۷٪) پاسخ خیر داده‌اند. دانشجویانی که پاسخ مثبت داده‌اند، به تنوع، جذابیت، غیر تکراری بودن برنامه‌های ماهواره‌ها اشاره کرده‌اند. یافته‌های مربوط به سؤالات زیر در جدول شماره ۷ خلاصه شده است.

جدول ۷: توزیع آماری راه‌های مقابله با جنگ نرم

شرکت دانشجویان در همایش‌ها و کنفرانس‌های مرتبط با جنگ نرم	پرهیز از اختلافات قومی و مذهبی		تمسک به آموزه‌های دینی		میزان استفاده از رسانه‌های داخلی (رادیو، تلویزیون و روزنامه‌ها)		گزینه‌ها
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
	۴	۰/۸	۱	۴/۲	۵	-	خیلی کم
	۴	۰/۸	۱	۷/۵	۹	۲/۵	کم
	۲۴	۱۲/۵	۱۵	۵/۸	۷	۲۰	متوسط
	۵۰	۲۹/۲	۳۵	۲۴/۲	۲۹	۶۴/۲	زیاد
	۳۸	۵۶/۷	۶۸	۵۸/۳	۷۰	۱۳/۳	خیلی زیاد
	۱۲۰	۱۰۰	۱۲۰	۱۰۰	۱۲۰	۱۰۰	جمع

بر اساس اطلاعات جدول (۷)، ۳ نفر (۲/۵٪) در حد "کم"، ۲۴ نفر (۲۰٪) در حد "متوسط"، ۷۷ نفر (۶۴/۲٪) در حد "زیاد" و ۱۶ نفر (۱۳/۳٪) در حد "خیلی زیاد" استفاده از رسانه‌های داخلی را یکی از راه‌های مقابله با جنگ نرم گزارش کرده‌اند.

۵ نفر (۴/۲٪) "خیلی کم"، ۹ نفر (۷/۵٪) "کم"، ۷ نفر (۵/۸٪) "متوسط"، ۲۹ نفر (۲۴/۲٪) "زیاد" و ۷۰ نفر (۵۸/۳٪) "خیلی زیاد" تمسک به آموزه‌های دینی را یکی از راه‌های مقابله با جنگ نرم گزارش کرده‌اند.

۱ نفر (۰/۸٪) "خیلی کم"، ۱ نفر (۰/۸٪) "کم"، ۱۵ نفر (۱۲/۵٪) "متوسط"، ۳۵ نفر (۲۹/۲٪) "زیاد" و ۶۸ نفر (۵۶/۷٪) "خیلی زیاد" پرهیز از اختلافات قومی و مذهبی را یکی از راه‌های مقابله با جنگ نرم گزارش کرده‌اند.

۴ نفر (۳/۳٪) "خیلی کم"، ۴ نفر (۳/۳٪) "کم"، ۲۴ نفر (۲۰٪) "متوسط"، ۵۰ نفر (۴۱/۷٪) "زیاد" و ۳۸ نفر (۳۱/۷٪) "خیلی زیاد" میزان شرکت دانشجویان در همایش‌ها و کنفرانس‌های مرتبط با جنگ نرم را یکی از راه‌های مقابله با جنگ نرم گزارش کرده‌اند.

از دانشجویان خواسته شد تا میزان آشنایی خود را از جنگ نرم در یک پیوستار ۵ درجه‌ای گزارش کنند. یافته‌ها در جدول شماره ۸ خلاصه شده است.

جدول ۸: میزان آشنایی دانشجویان از جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن

میزان آشنایی دانشجویان با راه‌های مقابله با جنگ نرم		میزان آشنایی دانشجویان با جنگ نرم		گزینه‌ها
۴/۲	۵	۰/۸	۱	کم
۱۰/۸	۱۳	۱۱/۷	۱۴	متوسط
۶۶/۷	۸۰	۵۰	۶۰	زیاد
۱۸/۳	۲۲	۳۷/۵	۴۵	خیلی زیاد
۱۰۰	۱۲۰	۱۰۰	۱۲۰	جمع

همان‌طور که جدول (۸) نشان می‌دهد، ۱ نفر (۰/۸٪) در حد "کم"، ۱۴ نفر (۱۱/۷٪) در حد "متوسط"، ۶۰ نفر (۵۰٪) در حد "زیاد" و ۴۵ نفر (۳۷/۵٪) در حد "خیلی زیاد"، از پاسخگویان با جنگ نرم آشنا بوده‌اند.

در مجموع ۵ نفر (۴/۲٪) در حد "کم"، ۱۳ نفر (۱۰/۸٪) در حد "متوسط"، ۸۰ نفر (۶۶/۷٪) در حد "زیاد" و ۲۲ نفر (۱۸/۳٪) در حد "خیلی زیاد" با راه‌های مقابله با جنگ آشنایی داشته‌اند.

۳-۵. یافته‌های استنباطی

در مرحله دوم، رابطه میان میزان آشنایی دانشجویان با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن سنجیده شد. یافته‌ها به شرح زیر می‌باشد.

فرضیه‌ی اصلی:

بین آشنایی دانشجویان با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن رابطه‌ی معناداری وجود دارد.
 $H_0 \neq H_1$ ^۹

یعنی هر قدر دانشجویان با اهداف جنگ نرم آشنا باشند به همان نسبت با راه‌های مقابله با آن نیز آشناترند و بین این دو رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

الف. بین سواد رسانه‌ای دانشجویان (استفاده از برنامه‌های آگاهی‌بخش رسانه‌های داخلی مثل رادیو، تلویزیون، روزنامه) و مقابله با جنگ نرم رابطه‌ی معناداری وجود دارد.
 $H_0 \neq H_1$

ب. بین تمسک به آموزه‌های دینی و مقابله با جنگ نرم رابطه‌ی معناداری وجود دارد.
 $H_0 \neq H_1$

ج. بین پرهیز از اختلافات قومی و مذهبی و مقابله با جنگ نرم رابطه‌ی معناداری وجود دارد.
 $H_0 \neq H_1$

د. بین تقویت هویت ملی دانشجویان و مقابله با جنگ نرم رابطه‌ی معناداری وجود دارد.
 $H_0 \neq H_1$

ه. بین شرکت دانشجویان در همایش‌های علمی (مرتبط با جنگ نرم) و مقابله با جنگ نرم رابطه‌ی معناداری وجود دارد.
 $H_0 \neq H_1$

با استفاده از نرم افزار و آزمون همبستگی پیرسون، یافته‌ها در جدول شماره ۹ خلاصه شد.

جدول ۹: رابطه معناداری بین آشنایی دانشجویان با جنگ نرم و راههای مقابله با آن

متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار T	سطح اطمینان (P.Value)
مقابله با جنگ نرم	۱۲۰	۲۴/۹۹	۴/۲۲	۰/۴۰۷	۰/۰۰۱
		۲۳/۰۰	۳/۶۲		
آشنایی با جنگ نرم	۱۲۰	۲۴/۹۹	۴/۲۲	۰/۷۳۴	۰/۰۰۱
		۲۸/۲۲	۴/۶۸		
مقابله با جنگ نرم	۱۲۰	۲۴/۹۹	۴/۲۲	۰/۶۲۷	۰/۰۰۱
		۴/۲۵	۱/۱۲		
استفاده دانشجویان از رسانه های ملی	۱۲۰	۲۴/۹۹	۴/۲۲	۰/۲۱۴	۰/۰۰۱
		۱/۵۸	۸/۴۴		
مقابله با جنگ نرم	۱۲۰	۲۴/۹۹	۴/۲۲	۰/۵۴۶	۰/۰۰۱
		۴/۳۶	۰/۸۲۹		
مقابله با جنگ نرم	۱۲۰	۲۴/۹۹	۴/۲۲	۰/۷۶۵	۰/۰۰۱
		۷/۴۱	۱/۹۱		
تمسک دانشجویان به آموزه های دینی					
پرهیز از اختلافات قومی و مذهبی					
تقویت هویت ملی					
شرکت در همایش های مرتبط با جنگ نرم					

یافته های فرضیه اصلی:

الف- با توجه به اطلاعات جدول (۹)؛ مقدار T به دست آمده (۰/۴۰۷) نشان دهنده همبستگی قوی بین دو متغیر است و میزان خطای اندازه گیری (۰/۰۰۱) است یعنی با ۹۵٪ اطمینان فرض تحقیق پذیرفته می شود و ارتباط معنی داری بین میزان آشنایی دانشجویان با جنگ نرم و مقابله با آن وجود دارد. ($\alpha = 0/001 < 0/05$ و $T=0/407$)

ب- یافته های فرضیه های فرعی

ب.۱- با توجه به اطلاعات جدول (۹)؛ مقدار T به دست آمده (۰/۷۳۴) نشان دهنده همبستگی بسیار قوی و مثبت و مستقیمی بین دو متغیر وجود دارد و میزان خطای اندازه گیری (۰/۰۰۱) به دست آمد. یعنی با اطمینان ۹۵٪ فرض تحقیق پذیرفته می شود و ارتباط معنی داری بین استفاده دانشجویان از رسانه های داخلی (رادیو، تلویزیون، روزنامه)

و مقابله با جنگ نرم وجود دارد. ($\alpha < 0/05$ و $t=0/734$)

ب. ۲- با توجه به اطلاعات جدول (۹)؛ مقدار t به دست آمده (۰/۶۲۷) نشان‌دهنده همبستگی بسیار قوی و مثبت و مستقیم بین دو متغیر میزان تمسک دانشجویان به آموزه‌های دینی و مقابله با جنگ نرم وجود دارد و میزان خطای اندازه‌گیری (۰/۰۰۱) به دست آمد. یعنی با ۹۵٪ اطمینان فرض تحقیق پذیرفته می‌شود و رابطه معناداری بین دو متغیر میزان تمسک دانشجویان به آموزه‌های دینی و مقابله با جنگ نرم وجود دارد.

($t=0/627$ و $\alpha < 0/05$)

ب. ۳- با توجه به اطلاعات جدول (۹)؛ مقدار t به دست آمده (۰/۲۱۴) نشان‌دهنده همبستگی مثبت و مستقیم بین دو متغیر پرهیز از اختلافات قومی و مذهبی و مقابله با جنگ نرم است. میزان خطای اندازه‌گیری (۰/۰۰۱) به دست آمد. یعنی با ۹۵٪ اطمینان فرض تحقیق پذیرفته می‌شود و رابطه معناداری بین دو متغیر پرهیز از اختلافات قومی و مذهبی و مقابله با جنگ نرم وجود دارد. ($\alpha < 0/05$ و $t=0/214$)

ب. ۴- با توجه به اطلاعات جدول (۹)؛ مقدار t به دست آمده (۰/۵۴۶) نشان‌دهنده همبستگی بسیار قوی و مثبت و مستقیم بین دو متغیر تقویت هویت ملی و مقابله با آن است. میزان خطای اندازه‌گیری (۰/۰۰۱) به دست آمد. یعنی با ۹۵٪ اطمینان فرض تحقیق پذیرفته می‌شود و ارتباط معنی‌داری بین دو متغیر وجود دارد. ($\alpha < 0/05$ و $t=0/546$)

ب. ۵- با توجه به اطلاعات جدول (۹)؛ مقدار t به دست آمده (۰/۷۶۵) نشان‌دهنده همبستگی بسیار قوی و مثبت و مستقیم بین دو متغیر شرکت دانشجویان در همایش‌های علمی (مرتبط با جنگ نرم) و مقابله با جنگ نرم است. میزان خطای اندازه‌گیری (۰/۰۰۱) به دست آمد. یعنی با ۹۵٪ اطمینان فرض تحقیق پذیرفته می‌شود و ارتباط معنی‌داری بین شرکت دانشجویان در همایش‌های علمی (مرتبط با جنگ نرم) و مقابله با آن وجود دارد.

($t=0/765$ و $\alpha < 0/05$)

نتیجه‌گیری

نکته مهمی که باید توجه کرد، نقش رسانه‌های نوشتاری در جهت‌دهی به افکار و اذهان است و تأثیر به‌سزایی که در آگاهی‌بخشیدن به افراد جامعه به‌خصوص قشر تحصیل‌کرده دارند، می‌تواند جامعه را به التهاب و یا به آرامش و امنیت بکشانند. در میان رسانه‌های کتبی مورد مطالعه در چهار بعد بررسی شده، کیهان رتبه اول را دارد و سپس جام‌جم قرار می‌گیرد. این روزنامه‌ها به عنوان یک منبع و فرصت داخلی، رسالت سنگین‌تری در آگاهی‌بخشی و اطلاع‌رسانی به آحاد جامعه بر اساس واقعیت‌ها دارند.

۲۸/۳۳٪ بینندگان برنامه‌های ماهواره‌ای هستند که درصد بالایی است و نباید بی‌تفاوت از کنار دلایل ذکر شده از سوی آن‌ها گذشت و برنامه‌ریزان و نگهبانان رسانه‌های داخلی باید با تنوع‌بخشی و زیباسازی و جوان‌پسند کردن برنامه‌های تصویری داخلی بر اساس ارزشهای اسلامی و ایرانی جامعه، و منابع فرهنگی غنی ایرانی تلاش نمایند و از تکرار فیلم‌ها و سریال‌ها در رسانه‌های داخلی پرهیزند. ایران آثار ادبی و تاریخی برجسته‌ای به میراث دارد که می‌تواند سوژه مناسبی برای ساختن هر فیلم و سریال و برنامه‌ای قرار گیرد. مثل مثنوی معنوی، گلستان و بوستان، لیلی و مجنون و شاهنامه فردوسی و...

۸۷/۵٪ اذعان داشتند که با جنگ نرم آشنا هستند و ۷۵٪ اذعان داشتند که راه‌های مقابله با جنگ نرم را می‌شناسند. این نکته بسیار جالب و قابل‌توجهی است که مربیان تربیتی در ابعاد گوناگون و در سطوح خرد و کلان، رسالت دشمن‌شناسی خود را به نسل جوانان ایفا نمودند و جای امیدواری است که می‌تواند امنیت و انسجام جامعه را تضمین نماید. اما نباید از نقش‌آفرینی برنامه‌های ماهواره‌ای و سایت‌های مخرب اینترنتی در جهت تخریب هویت آحاد جامعه و به‌خصوص جوانان غافل شد. هم‌چنان باید میزان آگاهی‌ها در دو زمینه جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن بالا باشد تا کمترین ضربه از جانب دشمن وارد شود. ۷۷/۵٪ در حد زیاد و خیلی زیاد استفاده از رسانه‌های داخلی و ۸۲/۵٪ تمسک به آموزه‌های دینی و ۸۵/۹٪ پرهیز از اختلافات قومی و دینی و ۷۳/۴٪ شرکت در همایش‌های مرتبط با جنگ نرم را به عنوان راهکارهای مناسب مقابله با جنگ نرم گزارش کرده‌اند.

نتایج این تحقیق با نتایج تحقیق دهقانی فیروزآبادی (۱۳۹۰) و مریم شریفی‌زاده در زمینه میزان آشنایی دانشجویان از جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن و میزان تمسک به آموزه‌های دینی، داشتن هویت قوی‌تر، شرکت در همایش‌ها و کنفرانس‌های دانش‌افزایی در رابطه با جنگ نرم هم‌سو می‌باشد و آن‌ها را تأیید می‌کند. یعنی دانشجویان متدین‌تر و دارای هویت ملی قوی‌تر، بیشتر از سایر دانشجویان با جنگ نرم و راه‌های مقابله با

آن آشنایی داشته‌اند و دانشجویان عضو انجمن‌های دانشجویی و بسیجی و کسانی که بیشتر در کنفرانس‌های مرتبط با جنگ نرم و جنگ‌های رنگی شرکت می‌کنند، نسبت به سایر دانشجویان میزان آشنایی بیشتری با جنگ نرم و راهکارهای مقابله با آن داشته‌اند. همچنین نتایج این تحقیق در رابطه با میزان استفاده از رسانه‌های داخلی در افزایش آشنایی دانشجویان با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن نیز با نتایج تحقیق مولایی کرمانی و عباس‌زاده (۱۳۹۰) و علی گرانمایه‌پور (۱۳۹۰) و امیر قدسی (۱۳۹۰) که رسانه‌های جمعی را به مثابه ابزاری در قدرت نرم و ابزار آگاهی بخشی به جامعه می‌دانند، هماهنگ و هم‌سو است. همچنین نتایج یافته‌های این تحقیق در رابطه با هویت ملی با نتایج تحقیق اشتیاقی و همکارانش و حیدری و همکارانش نیز هم‌سو می‌باشد و آن‌ها را تأیید می‌کند.

با توجه به هم‌بستگی بسیار قوی میان استفاده از رسانه‌های داخلی با میزان آشنایی و مقابله با جنگ نرم (۰/۷۶۵)، توجه به نقش محوری و اساسی آن‌ها را نباید از نظر دور داشت. لذا برای مقابله با جنگ نرم، باید از ابزار نرم استفاده کرد. با وجود رسانه‌های فرامرزی مثل اینترنت، ماهواره و هم‌چنین سایت‌ها و برنامه‌های تخریب‌کننده‌ی هویت‌ها و فرهنگ‌های بومی و ملی و دینی از یک‌سو و قدرت سریع اشاعه فرهنگ (خشونت و سکس و خیانت در داخل خانواده) بدون برخورد با هیچ مانع و سدی، بسیار ضروری است که مسئولین در سطح کلان به نقش رسانه‌های داخلی توجهی ویژه مبذول دارند. با تخصیص اعتبار لازم برای ساخت برنامه‌های مثبتی بر ارزش‌ها و فرهنگ خودی و در قالب سبک زندگی و نیاز امروز انسان، باید تلاشی مضاعف داشته باشند.

اهمیت شرکت در همایش‌ها و کنفرانس‌ها (با هم‌بستگی ۰/۷۳۴) در جهت دانش‌افزایی مرتبط با جنگ نرم از ضرورت‌های دنیای دانشگاهی امروز جوانان است. سرمایه‌گذاری در این زمینه، به معنای مصرف نیست. این هزینه‌ها در درازمدت به سازندگی و بیمه کردن جامعه در برابر اهداف شوم نظام سرمایه داری یکه‌تاز می‌انجامد.

تمسک به آموزه‌های دینی با میزان هم‌بستگی بسیار بالا (۰/۶۷۳) در مرتبه بعدی از اهمیت قرار می‌گیرد. این موضوع ضرورت توجه اهل حوزه و فقه و تلاش پی‌گیر آن‌ها را برای به روز کردن احکام و فتواها متناسب با نیاز امروز با حفظ ارزش‌های اصیل قرآنی و دوری از هر نوع تعصب خشک و کور را می‌طلبد. توجه به این نکته بر شدت دین‌گرایی آحاد جامعه به‌خصوص نسل جوان می‌افزاید.

هویت ملی با هم‌بستگی قوی و مثبتی که با میزان آشنایی با جنگ نرم و مقابله با آن دارد (۰/۵۴۶)، این نکته را آشکار و مبرهن می‌سازد که هویت دو بعد دارد؛ اول این که

هویت متأثر از جنگ نرم دچار بحران و تزلزل خواهد شد و دوم این که می‌تواند خود به عنوان عامل و سدی قوی در برابر جنگ نرم ایستادگی نماید. این که هویت در چه جهتی مقاوم گردد به عملکرد مسئولین در عرصه‌های تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری و همچنین نحوه برخورد خانواده‌ها با ماهیت دنیای خشن و سکولار فضای مجازی دارد. آموزش در این مرحله، از گزینه‌های دست اول می‌باشد. لذا تلاش غرب برای کسب و گرفتن آنچه جهان اسلام دارد و او ندارد، مثل خانواده، صلح و احترام به بزرگترها، ازدواج بر اساس ارزش‌ها و... این زنگ هشدار را به صدا درآورده که همه باید نسبت به ارزش‌های مذکور احساس مسئولیت نمایند و دولت و ملت با هم در برابر ضدا ارزش‌های القاء شده از سوی غرب تلاش نمایند و جلوی هر آنچه به ساختار مقدس خانواده آسیب وارد می‌کند، سد ایجاد کنند. عمل به آموزه‌های دینی و قرآنی و سیره پیامبر(ص) و ائمه علیهم‌السلام، قوی‌تر از هر عاملی کارساز است. به شرطی که در سیره مسئولین طراز اول تجلی یابد. زیرا مردم به رهبرانشان اقتدا می‌کنند. نکته‌ی مهمی که مقام معظم رهبری نیز بر آن تأکید دارند.

پرهیز از اختلافات قومی و دینی با همبستگی (۲۱۴/۰) بالا نشان می‌دهد که آنچه جامعه را در برابر جنگ نرم بیمه می‌کند، همبستگی، انسجام و اتحاد اقوام این مرز و بوم است. البته اختلاف سلیقه و اندیشه از عوامل پویایی و رشد جامعه است و تنها در دنیای مردگان سکون وجود دارد. اما نباید اختلافات به حدی ریشه‌ای و ناهماهنگ باشد که انسجام جامعه را از هم بپاشد و شیرازه زندگی را در عرصه‌های خصوصی و عمومی مختل سازد. در نهایت آشنایی با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن در نتیجه‌ای است به سوی منویات مقام معظم رهبری در جهت سبک زندگی اسلامی، جلوگیری از فروپاشی خانواده‌ها و ارزش مقدس خانواده و ازدواج، تحدید جمعیت و تهدید نسل، ازدواج آسان و زندگی شاد و همراه با تقوا.

با توجه به ویژگی‌های جنگ نرم، قشر دانشجو بهترین عامل و کنشگر برای عرصه جنگ نرم و استفاده‌های سوء مطامع سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و حتی شخصی دشمنان می‌باشند. هم‌چنین میزان آشنایی آن‌ها با اهداف جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن می‌تواند تا حدودی آن‌ها را در برابر مطامع شوم آن بیمه نماید.

مقابله با جنگ نرم به خصوص در جامعه اسلامی ما، حفظ دین، فرهنگ، آرمان و ارزش‌های اخلاقی جامعه است. با توجه به رهنمودهای مقام معظم رهبری، وظیفه‌ خنبران و خواص در امر مقابله با جنگ نرم در درجه اول بصیرت‌یابی و بصیرت‌دهی و

در درجه دوم اهتمام در امور علمی، اقتصادی و امنیتی است. در این پژوهش دانشجویان منبع قدرتی هستند که به افسران جنگ نرم تعبیر شده‌اند. این افسران برای امنیت از تهی شدن در برابر دشمن و بالابردن توان مقابله با جنگ نرم، وظایف مهمی دارند که به اختصار به آن‌ها اشاره می‌شود؛

اول. ولایت پذیری و دفاع از حریم ولایت، وجود ولایت فقیه به عنوان بزرگترین عامل در جلوگیری از به وجود آمدن انقلاب مخملی در ایران نشان داد که تفاوت ایران با گرجستان، اوکراین و حتی کشور قدرتمندی همچون شوروی سابق (ماه پیشانیان، ۱۳۸۹: ۶۰-۳۵) در وجود جایگاه ولایت فقیه در ساختار حکومتی و سیاسی و مذهبی می‌باشد. بنابراین افسران جوان باید در اولین گام‌ها ولایت‌پذیری و دفاع از حریم ولایت را در صدر برنامه‌های خود برای مقابله با جنگ نرم قرار دهند.

دوم. حفظ هویت ایرانی اسلامی اساس جنگ نرم برای تحت تأثیر قرار دادن باورهای فرهنگی و اعتقادی جامعه هدف می‌باشد.

سوم. مقابله رسانه‌ای و بالا بردن سواد رسانه‌ای. جنگ نرم در حوزه رسانه‌ها اتفاق می‌افتد و جوانان و بالادست دانشجویان از مصرف‌کنندگان حداکثری آن‌ها هستند، اگر از سواد رسانه‌ای کافی برخوردار نباشند، نخواهند توانست در فضای سنگین رسانه‌ای جهان تاب بیاورند. اگر یک اصل را بپذیریم که اطلاع‌رسانی از ابزار مهم جنگ نرم است، بنابراین در حوزه رسانه و نشریات دانشجویی به صورت ویژه افسران جوان باید فعال باشند.

از راه‌کارهای مقابله با تهدید، مدیریت تهدید است. از طریق دشمن‌شناسی، تمرکز بر روحیه خودباوری، گسترش و تعمیق توانایی‌های علمی به ویژه در زمینه علوم راهبردی در سطح ملی و منطقه‌ای، توجه لازم و ضروری به مهندسی فرهنگ، بازشناسی نمادهای ملی-دینی و تأکید بر توجه عمومی به این نمادها، افزایش امید به پیشرفت و تعالی در جامعه در این راستا، توجه لازم به حرکت‌های علمی و انجام طرح‌های توسعه‌ای است.

یادداشت‌ها

۱. جنگ نرم با اذهان و افکار سر و کار دارد و از طریق نمادها به تخریب می پردازد، به همین دلیل نویسنده از اصطلاح خشونت نمادین نیز استفاده کرده است.

2. soft power
3. Joseph Nye
4. hard war.

۵. از نظر اساتید مرتبط با موضوع (علوم اجتماعی و علوم سیاسی) استفاده شد.

6. Dmy

۷. منظور روزنامه‌های داخلی است.

۸. سؤالات جداگانه پرسیده شدند. برای رعایت اقتصاد مکانی مقاله پشت سرهم آورده شده‌اند.

$$H_0 : \rho = 0$$
$$H_1 : \rho \neq 0 \quad .9$$

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- احمدی، مجتبی؛ زارع درخشان، ابوذر؛ همزاده ابیانه، حسین (۱۳۸۹)، *از تهاجم فرهنگی تا جنگ نرم*. چاپ اول، شرکت انتشارات کیهان.
- احمدی، حمید (۱۳۸۳)، *قومیت و قوم‌گرایی در ایران، افسانه و واقعیت*. تهران: نشر نی.
- اشتیاقی، معصومه؛ علیزاده، توحید؛ کاظمیان، مهرداد (۱۳۹۱)، «اینترنت و هویت دینی دانشجویان، مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه مازندران»، *مطالعات ملی*، ویژه نامه شماره ۲، سال سیزدهم: ۱۱۹-۱۴۴.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۷)، *دو چهره قدرت نرم، معنا و مفهوم، قدرت نرم و سرمایه اجتماعی*. جلد اول، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، پژوهشکده مطالعات بسیج.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۷)، *انقلاب رنگی، طراحی چهارچوب تحلیلی در انقلاب رنگی و جمهوری اسلامی ایران*. ویراسته فرزادپور سعید، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- افتخاری، اصغر (۱۳۹۱)، «مفهوم و جایگاه جنگ نرم در گفتمان انقلاب اسلامی (بر اساس اصول قرآن کریم)»، *پژوهشنامه انقلاب اسلامی*. سال اول، شماره ۲: ۲۷-۱.
- اکبری، عباس (۱۳۸۸)، *پدافند غیرعامل در برخی از جنگ‌های گذشته و اخیر*. شماره ۱۷، چاپخانه نهجا.
- برمن، ادوارد (۱۳۶۶)، *کنترل فرهنگ*. ترجمه حمید الیاسی، تهران: نشر نی.
- بیگی، مهدی (۱۳۸۹)، *قدرت نرم، با مقدمه دکتر محمدباقر خرمشاد*. انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ دوم: اردیبهشت ۱۳۸۹، چاپ سوم: شهریور ۱۳۸۹.
- پورنقی، کیسان (۱۳۹۰)، «درآمدی بر شناخت ابعاد تهاجم فرهنگی و نحوه مقابله با آن»، *مطالعات راهبردی*. سال چهاردهم، بهار ۱۳۹۰ شماره ۱، پیاپی ۵۱.

- تقی‌زاده، حمید (۱۳۹۰)، «جنگ نرم علیه انقلاب اسلامی و راهکارهای مقابله با تأکید بر فرمایشات مقام معظم رهبری»، *فصلنامه علمی - تخصصی عملیات روانی*. سال هشتم؛ شماره ۲۹: ۹۳-۱۱۶.

- جمعی از مؤلفان (۱۳۹۰)، *دانستنی‌های سیاسی ویژه جنگ نرم*. معاونت سیاسی، ویژه کارکنان ناجا، انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.

- جنیدی، رضا (۱۳۸۹)، *تکنیک‌های عملیات روانی و شیوه‌های مقابله*. مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی؛ به نشر، چاپ دوم.

- حسینی، حسین (۱۳۸۹)، «جنگ نرم: از تهدید تا پاسخ»، *فصلنامه علمی-تخصصی عملیات روانی*. سال هفتم، شماره ۲۶، تابستان ۸۹: ۶۲-۳۳.

- حیدری، آرمان و اکوانی، سیدمحمدالله و کشفی، محمدباقر (۱۳۹۲)، «رسانه‌ها و هویت فرهنگی: مطالعه دانش آموزان متوسطه شهر یاسوج»، *فصلنامه مطالعات ملی*. سال چهاردهم، شماره ۳: ۱۴۸-۱۲۳.

- ذکایی، محمد سعید و فاخره، خطیبی (۱۳۸۴)، «بررسی حضور در فضای مجازی و هویت مدرن پژوهشی در بین کاربران اینترنتی جوان ایرانی» *فصلنامه علوم اجتماعی*. شماره ۳۳: ۲۳-۴۰.

- رفیع، حسین؛ قربی، سید محمدجواد (۱۳۸۹)، «کالبد شکافی قدرت نرم و ابزارهای کاربرد آن»، *فصلنامه مطالعات بسیج*. سال سیزدهم، شماره ۴۷.

- رنجبران، داود (۱۳۸۸)، *جنگ نرم*. تهران: ساحل اندیشه، چاپ ششم.

- سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۳)، *روش‌های اندازه‌گیری و ارزش‌یابی آموزشی*. تهران: دوران.

- شارع‌پور، محمود (۱۳۸۶)، *جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*. تهران: سمت، چاپ چهارم.

- شریفی‌راد، مریم (۱۳۹۰)، بررسی میزان آشنایی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز با جنگ نرم و راه‌های مقابله با آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.

- شهیدی‌نیا، سید امین (۱۳۷۲)، «نقش تبلیغات در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی»، *پیام پتروشیمی*. شماره ۵.

- ضیایی‌پرور، حمید (۱۳۸۷)، *جنگ نرم، ویژه جنگ رسانه‌ای*. تهران: ابرار معاصر، جلد ۲.

- قدسی، امیر (۱۳۹۰)، «نقش رسانه ملی در ایجاد قدرت نرم و مقابله با جنگ نرم (با تأکید بر بازتولید سرمایه اجتماعی)»، *مطالعات راهبردی*. سال چهاردهم، بهار ۱۳۹۰ شماره ۱، پیاپی ۵۱.

- قربانزاده سوار، قرانعلی و ناطقی، هاشم (۱۳۹۰)؛ «جنگ نرم و جمهوری اسلامی»؛ **فصلنامه علمی - تخصصی عملیات روانی**. سال هشتم؛ ش ۳۱: ۱۴۶-۱۲۹.
- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰)، **عصر اطلاعات: قدرت هویت**. ترجمه حسن چاوشیان، تهران: طرح نو.
- گاردنر، جرج (۱۳۸۳)، **جنگ روانی و تبلیغات**. تهران: معاونت فرهنگی ستاد مشرک سپاه.
- گرانمایه پور، علی (۱۳۹۰)، «بررسی نقش رسانه‌ها در شکل‌گیری انقلاب‌های رنگی»، **مطالعات راهبردی**، سال چهاردهم، بهار ۱۳۹۰ شماره ۱، پیاپی ۵۱.
- ماه‌پیشانیان، مهسا (۱۳۸۹)، «مرگ انقلاب لاله‌ای و نقش آن در جنگ نرم علیه جمهوری اسلامی ایران»، **فصلنامه علمی-تخصصی عملیات روانی**. سال هفتم، شماره ۲۵، بهار ۸۹: ۶۰-۳۵.
- متفکر، حسین (۱۳۸۵)، **جنگ روانی**. تهران: بهار، چاپ سوم.
- محمدی نجم، سیدحسین (۱۳۸۸)؛ «نقش رسانه‌های جدید در شکل‌گیری افکار عمومی - بررسی موردی حوادث پس از انتخابات ریاست جمهوری خرداد (۱۳۸۸)»، **فصلنامه علمی-تخصصی عملیات روانی**. سال ششم، شماره ۲۴: ۱۰۸-۹۶.
- مولایی، محمود؛ کرمانی، بتول؛ عباس‌زاده، محمد (۱۳۹۰)، «مطالعه جامعه‌شناختی رسانه‌های جمعی به مثابه ابزاری در قدرت نرم (با تأکید بر انقلاب اسلامی)»، **مطالعات راهبردی**. سال چهاردهم، بهار، شماره ۱، پیاپی ۵۱.
- مرادی، حجت‌الله (۱۳۸۸)، **قدرت نرم**. معاونت فرهنگی - اجتماعی سازمان بسیج مستضعفین، چاپ اول ۱۳۸۸.
- مرادی، حجت‌الله (۱۳۸۸)، «کاربرد فنون تبلیغات در جنگ نرم»، **فصلنامه علمی-تخصصی عملیات روانی**. شماره ۲۳: ۹۶-۷۵.
- منصوری، جواد (۱۳۷۸)، **شناخت استکبار جهانی**. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی، شرکت به نشر.
- نای، جوزف. اس (۱۳۸۹)، **قدرت نرم**، با مقدمه دکتر اصغر افتخاری. (ترجمان: سید محسن روحانی، مهدی ذوالفقاری)، تهران: دانشگاه امام صادق (ع) چاپ چهارم، شهریور.
- نائینی، علی محمد (۱۳۸۸)، «مقدمه‌ای بر روش‌های انقلاب‌های رنگی»، **فصلنامه علمی-تخصصی امنیت روانی**. شماره ۲۲: ۸۸-۵۹.
- ایزدی، حجت‌الله (۱۳۸۷)، «مبانی قدرت نرم در جمهوری اسلامی ایران»، **فصلنامه مطالعات**

بسیج. سال یازدهم، شماره ۴۰: ۷-۳۰.

- یوسفی، علی (۱۳۸۰)، «روابط بین قومی و تأثیر آن بر هویت ملی اقوام در ایران»، *فصلنامه مطالعات ملی*. شماره ۸، سال دوم: ۲.

- Cardoso, F.H (1972), "Development and underdevelopment in Latin America" *New Left Review*, 74.

- Furtado, C (1984), *The economic Growth of Brazil: A Survey from Colonial to Modern Times*, West port, Ont.: Greenwood Press.

- Jacques, Ellul (1965), *propaganda: The formaton of men's attitudes* (New York), pp.256-557.

- Munck, R. (1986), *Politics and Dependency in the third World: The Case of Latin America*, London: Zed Book.

- Nye, Joseph s (2004), *Soft Power: the Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs. Available from <hp://www.lawac.org/speech/Nye%202004.html>.Internet. Accessed 15 January 2005.

- Wallerstein, Immanue (1974), *The Modern World System*, New York: Academic Press.

- Wallerstein, Immanuel (1979), *The Capitalist World Economy*, Cambridge: Cambridge University Press.

- www.softwarfar.ir